

O DEMINUTIVIMA

U razlikovanju dvaju deminutiva: jednog u značenju 'malen' (po opsegu, po rangu, po sposobnostima) i drugog u značenju 'mlad', 'nedorastao' valja odgovoriti na pitanje ima li suvremeni hrvatski jezik sredstava za takvo razlikovanje i koliko.

Neka mi je dopušteno da pokušam odgovoriti na to pitanje koristeći se dijelom opsežne građe koju je iznio profesor Babić¹ nadopunivši je svojom građom s područja Bosanske krajine. Sakupljena je 1916.–1918. i 1921.–1938. g. I kasnije (1964.–1966.) u nekoliko mi se navrata pružila prilika da usporidim govor sadanjeg Krajišnika s jezikom njegovih djedova. Ovaj osvrt govori o deminutivima kako se njima služi narod Bos. krajine. Ne osvrćem se na neke izvedenice koje se katkad svrstavaju u deminutive, ali ih krajiško uho takvim ne osjeća.

I. Deminutivi od imenica muškog roda

A. Deminutivi na -ić i -čić

a) Životinje. Kod izvedenica sa sufiksom -ić vrlo su ograničene mogućnosti da riječ sama svjedoči o kakvoj se kategoriji radi: o malenom ili mladom. Na razliku ne upućuje sufiks, već osnova, i to ako za mladunče postoji posebna leksička jedinica² (prasići, pilići). Kad nije tako, nema ni mogućnosti za razlikovanje 'malenog' i 'mladog', bar ako ostajemo kod sufiksa -ić, a zanemarimo -čić. I prof. Babić posebno raspravlja o sufiksu -čić smatrajući da bi za njega »... mogao izvući zaključak da se osjeća kao izrazitiji sufiks u obilježavanju deminutivnosti.«³ Po tome bi se razlika između -ić i -čić svela na kvantitativni -gradacijski- moment negirajućići kvalitativni, značenjski. Moj materijal s područja Bos. krajine ne vodi tom zaključku: -čić doista znači jaču gradac'ju u deminutiviziranju osnovne imenice, ali ima tu još

jedna, i to svakako bitnija, razlika. Sadanja djeca tog kraja osjećaju *sokolića* kao malog sokola, a *sokočića* kao ptića iz gnijezda. Isto važi za *ždralića* i *ždralčića*, *slavujića* i *slavujčića*. *Ježić* i *ješčić* javljaju se sada pod jednakom učestalošću (prije 40 godina bila je mnogo češća upotreba prve imenice)⁴, ali kad se kaže *ješčić* sigurno se radi o mladunčetu, dok *ježić* ne mora to biti. Kod nižih životinja gdje se starost ne može utvrditi odnosno gdje ona nema bitne uloge umetnuti č znači samo gradaciju, ništa više: puščić, crvčić, leptirčić manji su od pužića, crvića, leptirića, i to je sve. Kod sisavaca je i ptica, kako smo vidjeli, drugačije.

b) Biljke. Bogaćenje jezika određuju (ograničuju) potrebe. Kod životinja (domaćih pogotovo) potrebno je razlikovati starost, kod biljaka ne. Kod imenica koje znače biljku ta dva sufiksa -ić i -čić minimalno su iznijansirana i to samo u gradacijama jednog značenja, a ne u značenjima samim (javorić = javorčić, jasenić = jasenčić itd.).

c) Stvari. Kod imenica koje znače stvari (predmete) značenjska razlika pogotovo otpada, dok gradacijska ostaje: -čić je izrazitiji deminutiv. Samo ne treba smetnuti s uma da je on katkad glasovno uvjetovan. Npr. kad osnova završava sa n tada u sva tri slučaja (tj. i kod životinja i kod biljaka i kod stvari) čujemo šarančić, nevenčić, vagončić.

B. Izvedenice (od osnova m. r.) sa sufiksom -ica

Suvišno je isticati: ako od osnovne imenice muškog roda postoji izvedenica sa -ica, tada takve izvedenice ne znače deminutiv, već stvarnu (dakle ne samo gramatičku) pripadnost ženskom rodu (lavica, vučica, zečica), i to odrasloj jedinki.

II. Deminutivi od imenica ženskog roda

A. Deminutivi sa sufiksima -ica i -ić

a) Životinje. Nastavak -ica najrasprostranjeniji je sufiks kod imenica ženskog roda. Ali koliko god se čini da su deminutivi na -ić

¹ Materijal se temelji na oko 52000 imenica skupljenih za proučavanje imenične tvorbe. Vidi S. Babić, Tvorba imenica na -ić, Jezik, XVII, str. 75.

² Isto, str. 79.

³ Isto, str. 117.

⁴ Da je u novije vrijeme znatno porasla plodnost sufiksa -čić, upozorava i profesor Babić, n. d., str. 118.

kod izvedenica od imenica ženskog roda svojevrsni gramatički kuriozitet ta dvojnost tvorbe deminutiva (-ica na jednoj strani i -ić na drugoj) nije slučajna. Vuk je prvi zabilježio da su ta dva deminutiva semantički neistovjetna. Nekoliko Vukovih primjera spominje i članak profesora Babića. Čavčić je prema tome »eine junge Dohle« a čavčica je »deminutiv von Čavka«; čapljić je mladunče, a čapljica je deminutiv itd. U govoru Bos. krajine tvorbu riječi s takvom semantičnom razlikom možemo smatrati pravilom s vrlo malo iznimaka. Drugim riječima rečeno: od svake imenice ženskog roda, ako ta imenica znači životinju, potencijalno postoje dvije izvedenice za deminutiv uz semantično razgraničenje sad jasnije sad prikrivenije. Čak i nove riječi (mislim nove za krajiškog šumnjaka) stvara on po načelu i po osjećaju kako je gore rečeno. Ako su npr. dosad nepoznate životinje kao *zebra*, *kobra*, *puma* postale dijelom našeg rječničkog blaga, onda više nema da se brče: *pumić* je mladunče, a ne *pumica*, *zebrić*, a ne *zebrica*.

Sad dolazi ono u čemu se moji podaci ne slažu sa zaključcima profesora Babića: »-čić – kaže profesor – dolazi samo na osnovne imenica muškog roda, a ne dolazi s osnovama drugih rodova«. ⁵ Stvarno tako je bilo ranije. Nisam ni ja u svojim »tekama starostavnim« (bilješkama od prije rata) naišao na deminutiv -čić od imenica ženskog roda. Ali jesam u poratnim, najnovijim. Imam doduše samo tri primjera: 1) *ševčić* od ševe u značenju mladunče (dva put), 2) *sovčić* ptić sove i 3) *kunčić* mladunče kune. Posljednji primjer naročito je zanimljiv. Od starih lovaca čuo sam ranije *kunić* (nije ih smetalo što kunić ima drugo značenje u hrvatskom književnom jeziku: to drugo značenje, tj. kunić u značenju 'pitomi zec', nije im bilo u to doba poznato), ali sada mlađi svijet za mladunče *kune* ne kaže *kunić* već *kunčić*. Hoće dakle -čić i među ženski rod.

b) Biljke. Od biljaka kao imenica ženskog roda također su moguća dva deminutiva: sa -ica i sa -ić. Nije mi poznat nijedan slu-

čaj sa -čić: Semantičke razlike između -ica i -ić prema mojim zapažanjima nema. *Jelica* i *jelić*, *johica* i *jošić* imaju potpuno isto značenje, iako u rječnicima nailazimo na definicije poput ovih: »jasičić eine junge Aspe«, »Jasičica, f. dim. v. jasika«. ⁶ Ovo je po mom sudu pogrešno: seljaku nije do besposlica, ne broji on godove ni kad posiječe stabalce niti razbija glavu dok je ono usprav: je li to junge ili kleine. Mislim da ta dvojnost oblika deminutiva postoji samo kao analogija sa slučajevima iz životinjskog svijeta.

Kod neživih stvari sufiks -ić u riječima izvedenim od imenica ženskog roda tako rekavši ne postoji.

C. Izvedenice sa -ić i -čić od imenice srednjeg roda

U Bos. krajini takvi se deminutivi ne tvore. Za grlić je već rečeno da se radi o pomaknutom značenju. ⁷ Svrđlić je dobra riječ, često se upotrebljava, ali ne zaboravimo da je u Bosni svrdao muškog roda. Riječ zvončić postoji, ali nije to deminutiv od zvono već posve određena biljka (usporedi koprivčić koji ne znači malu koprivu).

Zaključci: A. Deminutivi od imenica m. r. tvore se sufiksom -ić ili -čić. Između ta dva sufiksa naslućuje se i mala semantička razlika u smislu kako je to naprijed prikazano.

B. Deminutivi od imenica ž. r. tvore se dodatkom sufiksa -ić (u kom je slučaju izvedenica gramatički muškog roda) ili -čičeće-dodatkom sufiksa -ica u kom slučaju, naravno, izvedena imenica zadržava svoj rod. Što se tiče semantike tih sufiksa mora se razlikovati: a) kad imenica znači životinju sufiks -ica upućuje nas na deminutiv od osnovne imenice, a sufiks -ić na mladunče te životinje; b) kad imenica znači biljku nema semantičke razlike, tj. nastavak -ić semantički je istovjetan s nastavkom -ica. Kad je ta imenica drvo, nastavak -ić je upadljivo veće čestote i s leksičkog stanovišta pravilniji.

⁵ N. d., str. 118.

⁶ Vuk Stefanović, Srpski rječnik, 1818. (fototip.), str. 279.

⁷ S. Babić, Jezik, XVII, str. 83.

C. Kod imenica ž. r. sufiks -čić je rjeđi, ali nije isključen. Ovo nije potvrđeno primjerima iz stare leksičke građe. Da se ne radi o podacima s područja čistog narodnog je-

zika, ustručavao bih se tako kategorički tvrditi da taj -čić u hrvatskom jeziku živi i u izvedenicama od imenica ženskog roda.*

Aleksandar Paunov

V I J E S T I

GODIŠNJA SKUPŠTINA HRVATSKOGA FILOLOŠKOG DRUŠTVA

27. svibnja 1972. g. održana je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu godišnja skupština Hrvatskog filološkog društva. Osim članova iz Zagreba skupštini su prisustvovali i delegati iz pokrajine (Pula, Osijek), zatim kao gost profesor oksfordskog sveučilišta Robert Autv.

Izvještaj o radu HFD podnio je predsjednik dr. Radoslav Katičić i u njemu dao pregled jednogodišnjeg rada Društva.

»U izvještajnom razdoblju naša je javnost bila zaokupljena vrlo ozbiljnim zbivanjima i glavna je pažnja bila upravljena na politička zbivanja. U takvim je prilikama naše Društvo imalo malo prigoda za nastup u široj javnosti i njegova se djelatnost usredotočila na sudjelovanje u stručnom životu, domaćem i međunarodnom, i na filološki rad u sekcijama i časopisima. Na tim je područjima Društvo razvilo živu djelatnost«, naglasio je u svom izvještaju predsjednik Društva.

Izdvajamo samo neke akcije koje je organiziralo Društvo u proteklom razdoblju.

HFD priprema sudjelovanje s područja SR Hrvatske na Kongresu jugoslavista koji će se u rujnu ove godine održati u Beogradu i na Međunarodnom kongresu slavista koji će se iduće godine održati u Varšavi. Društvo, također, radi na organizaciji 600. obljetnice

Petrarkine smrti i 670. obljetnice njegova rođenja koje obje padaju u 1974. godinu.

HFD organizira u zajednici s Institutom za hrvatsku povijest Simpozij u povodu 100. obljetnice smrti Ljudevita Gaja. Taj se simpozij sprema za listopad ove godine.

Stručna djelatnost Društva i u ovom izvještajnom razdoblju odvijala se po sekcijama.

Zagrebački lingvistički krug, voditelj B. Laszló, uspješno nastavlja svoju bogatu djelatnost.

Raspravljalo se o raznim lingvističkim temama i vodile rasprave o njima. Bila su dodirnuta razna područja teoretske, opisne i povijesne lingvistike, dijalektologije, versifikacije i prevođenja. Krug je i ove godine obratio pozornost hrvatskome književnom jeziku i njegovoj povijesti, potom je raspravljao o pokretanju časopisa »Suvremena lingvistika« kao njegov urednički odbor.

Osim Zagrebačkog lingvističkog kruga bile su vrlo aktivne i Sekcija za teoriju književnosti i metodologiju književne povijesti (voditelj dr. prof. Zdenko Škreb), Sekcija za strane jezike i književnost (voditelj dr. prof. Antica Menac) i Sekcija za kulturu književnog jezika (voditelj mr. Josip Silić).

Sekcija za strane jezike uspostavila je vrlo plodnu i korisnu suradnju s republičkim zavodima za unapređivanje obrazovanja u Zagrebu. Najveću aktivnost ostvarila je Sekcija u zajednici sa republičkim zavodima za obrazovanje u organizaciji natjecanja učenika srednjih škola u stranim jezicima, koja postaju u nas postupno tradicionalna.

* Objavljujemo članak A. Paunova zbog zanimljivih podataka, ali ne smijemo smetnuti s uma da su to ipak dijalektološki podaci s veoma ograničena područja. Ma koliko bili zanimljivi, oni za književni jezik nemaju izravne dokazne vrijednosti. Pravu im vrijednost može dati samo književna praksa ili norma.